

IDEA WYBRAŃSTWA BOŻEGO W PIŚMIE ŚW.

Do prawd centralnych w księgach biblijnych, które przenikają w większym czy mniejszym stopniu wszystkie księgi obu Testamentów należy idea wybraństwa Bożego. Jest to idea starsza od czasu sformułowania jej w odpowiednie terminy. Poprzedziła ona nawet samo istnienie Izraela, towarzyszyła jego dziejom, wywierając na nie jak żadna inna głęboki wpływ zarówno w chwilach triumfu, jak i w chwilach klęsk.

Zadaniem niniejszego studium jest omówienie najpierw terminologii określającej ideę wybraństwa (1), następnie przedmiotu wybraństwa (2), rozwoju tej idei (3) i uwydatnienie jej wpływu na życie ludu Bożego (4), wreszcie podanie nauki o wybraństwie znajdującej się w zbiorze ksiąg nowotestamentalnych (5).

1. Klasycznym terminem oznaczenia idei wybraństwa Bożego jest słowo *bahar*, występujące w Biblii hebrajskiej aż 164 razy, i to przeważnie w formie *Qal*, bo tylko 7 razy w formie *Nifal*, a 1 raz w formie *Pual* (Koh 9, 4). Rzadko, i to przeważnie w znaczeniu świeckim, podmiotem słowa *bahar* jest człowiek.¹ I tak jest mowa o wybraniu przez potomków Sema córek Kaina za żony (Rdz 6, 2) czy też o wyborze przez Izraela wojowników do walki z Amalekitami (Wj 17, 1), czy też pomocników Mojżeszowi (Wj 18, 21), czy też o wyborze przez młodego Dawida kamyków do walki z filistyńskim Goliatem (1 Sam 17, 40), czy wreszcie o wyborze przez króla Dawida jednej z trzech klęsk zapowiedzianych mu przez proroka: głodu przez siedem lat, ucieczki przez trzy miesiące, czy zarazy przez trzy dni (2 Sam 24, 12). Przeważnie, bo aż 92 razy, słowo *bahar* ma za przedmiot Jahwe i wówczas ma znaczenie tajemniczego wyboru przez Boga. Takie samo znaczenie wybraństwa przez Boga mieści się aż 13 razy w biernej formie wyrazu *bahir*, tj. wybrany (przez Boga).

¹ Nieraz jest mowa w Piśmie św. o Izraelu jako o podmiocie, który wybiera sobie za swego Pana Jahwe (Joz 24, 13), czy bogów cudzych (Joz 24, 15; Sdz 10, 14) i wtedy ma znaczenie religijne.

Jeśli idzie o częstotliwość użycia słowa *bahar* w księgach biblijnych, to najczęściej występuje ono w księdze Powtórzonego Prawa, bo aż 32 razy², a w tzw. literaturze deuteronomistycznej 46 razy, a to w księdze Jozuego 4 razy³, w księdze Sędziów 2 razy⁴, w księdze Samuela 17 razy⁵ i w księgach Królewskich 15 razy⁶, czyli aż 78 razy w tzw. dziele deuteronomistyczno-historycznym. Poza tym zbiorem jeszcze Księga Izajasza⁷ i Księga Psalmów⁸ stosunkowo najczęściej używają słowa *bahar*, gdyż w innych księgach występuje ono rzadziej.⁹ A zatem, choć idea wybraństwa przepaja całą Biblię, to jednak słowo *bahar* zjawia się dopiero w czasach późniejszych, jako precyzyjne określenie tej idei. Gdy bowiem w języku greckim ideę wybraństwa równie dobrze możemy wyrazić przez różne greckie wyrazy jak *eklegesthaj* czy *eksairejsthaj*, to słowa hebrajskiego *bahar*, jak słusznie zauważa G. Quell¹⁰, nie zdoła dobrze oddać żadne inne słowo hebrajskie. Zawiera ono bowiem wieloraką zsumowaną treść, jak: ideę decyzji, powołania, oddzielenia, wzięcia w posiadanie. Można tedy słowa hebrajskie, jak *qara'*, tj. wołać, *badal* oddzielić, *hafes* mieć upodobanie, *laqach*, wziąć itp. uważać jedynie za słowa pokrewne *bahar*, a nie za jego synonimy. Można też do pokrewnych słów wyrażających ideę wybraństwa zaliczyć takie dawne sformułowanie w Wj 19, 5, że Izrael jest szczególną własnością Jahwe wybraną spośród wszystkich narodów ziemi (hebr. *mikkol-ha-ammim*). Jest tu jasno zarysowana granica między Izraelem a innymi narodami. Również jasno idea wybraństwa została sformułowana w starodawnej wypowiedzi Balaama o Izraelu w Lb 23, 9: „Oto lud, który sam mieszka i do narodów się nie zalicza“ (hebr. *ubagojimlo'jithaszszab*).

Pwt 4, 37; 7, 6. 7; 10, 15; 12, 5. 11. 26; 14, 2. 18. 21. 23. 24. 25; 15, 20; 16, 2. 6. 7. 11. 15. 16; 17, 8. 10. 15; 18, 5. 6.; 21, 5; 23, 17; 26, 2, 30, 19; 31, 11.

Trzeba tu dodać, że poza Księgą Powtórzonego Prawa bardzo rzadko występuje słowo *bahar* w innych księgach Pentateuchu, bo tylko 2 razy w Księdze Rodzaju (6, 21; 13, 11), także 2 razy w Księdze Wyjścia (17, 9 i 18, 25), a 3 razy w Księdze Liczb (16, 5. 7; 17, 20).

³ Joz 8, 3; 9, 27; 24, 15. 22.

⁴ Sędz 5, 8; 10, 14.

1 Sam 2, 26; 8, 18; 10, 24; 12, 13; 13, 2; 16, 8. 9. 10; 17, 40; 20, 30; 2 Sam 6, 21; 10, 9; 15, 5; 16, 18; 17, 1; 19, 39; 24, 12.

⁶ 1 Krl 3, 8; 8, 16. 44. 48; 11, 13. 22. 34. 36; 14, 21; 18, 23; 25; 2 Krl 21, 7 i 23.

⁷ Księga Izajasza używa słowa *bahar* w Qal 19 razy, z tego 4 razy: 1, 29; 7, 15. 16 i 14, 1, a resztę w tzw. Deuteroizajaszu. Por. G. Lisowsky, Konkordanz zum hebraischen Alten Testament, Stuttgart 1958, s. 108.

⁸ W Księdze Psalmów użyto słowa *bahar* 13 razy.

⁹ W księdze Joba występuje słowo *bahar* 7 razy, w księdze Przysłów 2 razy, w księdze Nehemiasza 2 razy, 1 raz w I Kronik, a 13 razy w II Kronik.

¹⁰ G. Quell, *eklegomaj*, ThWNT 4 (1942) s. 163 pisze, że „dass dieses Verbum, so oft es mit Subjekt Gott auftritt, immer beinahe wie ein schon fest umrissener dogmatischer Terminus erscheint, der einer Umschreibung nicht mehr bedarf und für den ein gleichwertiger Ersatz nicht vorhanden ist“.

W księdze proroka Amosa (3, 2) i ogólne słowa o *jada*, tj. poznać, w połączeniu z przysłówkiem *raq*, tj. jedynie i z przyimkiem *min*, tj. z — w sposób jasny wyraża ideę wybraństwa. Na przykład: „Jedynie was poznałem ze wszystkich plemion ziemi“. Częściej ideę wybraństwa wyraża słowo *qanah*, tj. nabyć. I tak w Pwt 32, 6 zostało zaznaczone, że Jahwe jest tym, który utworzył Izraela, a zatem Izrael winien mu szczególnie służyć.

Podobną funkcję pełni słowo *ga'al* występujące w formie *Qal* i *Nifal*, co oznacza odkupienie rzeczy sprzedanej (Kpł 25, 25; 27, 13. 15 itd.) czy osoby (Kpł 25, 48 n). Stosownie do przepisów w Kpł 25, 27 jakiś bliski krewny miał prawo, a nawet obowiązek podjęcia się funkcji wykupiciela (hebr. *go'el*) majątku krewnego, czy nawet samego krewnego, a w razie zabójstwa być tym, który miał obowiązek pomścić rozlaną krew (Lb 5, 8; 35, 19—27; Pwt 19, 6, 12). *Go'el* był też prawnym spadkobiercą (Rt 2, 20; 3, 9. 12; 4, 1—14). Analogicznie do tego znaczenia używa się słowa *ga'al* odnośnie do Boga, tzn., że był odkupicielem i obrońcą Izraela. Jest to szczególnie ulubione słowo Księgi Pocięch Izajasza, gdyż pojawia się u Iz 41, 14—63, 16 aż 13 razy.¹¹ Używają też tego słowa księgi Jeremiasza¹², Psalmów¹³ i Księga Joba¹⁴. U Iz 52, 3 cały Izrael będzie wykupionym narodem: „Albowiem tak mówi Jahwe: Za darmo zostaliście sprzedani i bez pieniędzy zostanieie wykupieni (hebr. *tigga'elu*, gr. *lytrothesesthe*)“. Polega to wykupienie na oczyszczeniu narodu z win i specjalnym złączeniu z Bogiem: „Usunąłem twe grzechy, jak chmurę i twoje winy, jak obłok. Powróć do mnie, bom cię wykupił (hebr. *subah'elaj ki ge altika*)“ (Iz 44, 42). Odtąd naród ten nazywać się będzie ludem świętym odkupionym przez Jahwe (hebr. *am — haqqodesz ge'ule Jahweh*).¹⁵ Jahwe bowiem po to wykupił Izraela z niewoli babilońskiej, aby był jego ludem: „Nie lękaj się, bo cię wykupiłem (hebr. *ki ge'altika*), wezwałem cię po imieniu, ty jesteś mój“ (Iz 43, 1). Wykupienie z niewoli babilońskiej zostało przedstawione na wzór wybawienia z Egiptu (Iz 51, 11).

Już z omówionego znaczenia słowa *bahar* i innych wyrażen pokrewnych wynika, że słowo to oznacza jakiś tajemniczy, bo Boży dekret, przez który Bóg uczynił Izraela w szczególniejszy sposób swoim narodem, nabywając go i wybawiając z różnych nieszczęść, aby mógł spełnić to, co Bóg przez niego zamierzał uczynić.

¹¹ Iz 41, 24; 43, 10; 44, 1; 44, 2; 49, 7; 50, 4; 53, 5. 6; 65, 12; 66, 3. 4.

¹² Jr 8, 3; 33, 24.

¹³ Ps 25, 1; 33, 12; 47, 5; 65, 5; 78, 67. 68, 70; 84, 11; 105, 20; 119, 30. 173; 132, 13; 135, 4.

¹⁴ Jb 7, 15; 9, 14; 15, 5; 29, 25; 34, 4, 33; 36, 21.

¹⁵ Iz 62, 12. Por. R. Johnson, *The primary meaning g'-1, Vetus Testamentum Supplementum*, Leiden 1953, s. 67—77.

Więcej światła na naturę wybraństwa może rzucić przyjrzenie się choćby ogólne niektórym wypowiedziom Księgi Powtórzonego Prawa, gdzie jak widzieliśmy najczęściej pojawiało się techniczne słowo *bahar*, tak że T. C. Vriezen¹⁶ sądzi nawet, iż w tej księdze mieści się cała teologia o misterium wybraństwa Bożego.

Teksty te ukazują, że wybraństwo Izraela polega na szczególniejszej przynależności Izraela do Jahwe: „Jesteś ludem poświęconym (hebr. *qadosz*) Jahwe, Bogu twemu. Wszak ciebie wybrał (hebr. *bahar*) Jahwe, Bóg twój, abyś był jego ludem, szczególną własnością (hebr. *segullah*) ze wszystkich narodów ziemi“ (7, 6). A zatem wybraństwo uczyniło z Izraela najpierw lud święty, tj. przeznaczony na służbę Jahwe, lud uczestniczący w świętości Boga i Jego mocy. Jak szaty, które nosili kapłani przy pełnieniu funkcji kultowych były święte i jak święte były sprzęty potrzebne do kultu i jak święta była świątynia, gdzie odbywała się publiczna służba Bogu i jak święte były dni świąteczne, kiedy to odbywano specjalny kult Boga, tak i święty był Izrael przez wybraństwo, bo miał czcić Jahwe, swego Boga i miał być ze wszystkich narodów szczególnie bliski Bogu, miał być jego ludem i jego własnością. Akkadyjski odpowiednik biblijnego terminu *segullah*, tj. własność, wskazuje, że Izrael był taką własnością, za którą właściciel mógł kupić upragniony przedmiot.¹⁷ A zatem przytoczony tekst wyjaśnia cel wybraństwa Bożego: była to łaska Boża wyświadczona nie tylko Izraelowi, ale i wszystkim innym narodom.

Ten charakter łaski ujawniający się w wybraństwie uwydatnia Pwt 4, 37, gdzie czytamy: „Ponieważ umiłował (hebr. *ki 'ahab*) twych przodków (hebr. *'et 'aboteka*), dlatego wybrał (hebr. *wajjibehar*) potomstwo ich i wywiódł mocą swą wielką z Egiptu“. Wybraństwo jest tu już przez swą formę gramatyczną *wajjibehar* przedstawione jako następstwo umiłowania, *'ahab*, Izraela przez Jahwe. Często słowo *'ahab* jest paralelne z *bahar* (Wj 1, 29; Jb 26, 25). Przedmiotem zaś miłości Bożej są *'abot*, tj. ojcowie Izraela. Tym terminem określa Pismo św. patriarchów izraelskich, Abrahama, Izaaka i Jakuba (Wj 3, 15; Pwt 1, 11; 1 Krn 29, 28 itp.). Umilowanie tedy patriarchów byłoby powodem wybraństwa Izraela, a to znów byłoby motywem wybawienia Izraela z niewoli egipskiej. Ten zaś wybór, jedyny w swoim rodzaju, zapoczątkowany w czasach patriarchów, kontynuowany w ich potomkach, trwa według

¹⁶ T. C. Vriezen, *Die Erwählung Israels nach dem Alten Testament*, Zurich 1953, s. 47. Po Księdze Powtórzonego Prawa wiele o wybraństwie traktuje Księga Psalmów, a także Księga Deuteroizajasza.

Por. K. Koch, *Zur Geschichte der Erwählungsvorstellung in Israel*, ZAW 67 (1955), s. 205—216.

¹⁷ Por. M. Grenberg, *Hebrew segulla — Akkadian sikultu*, JAOS 7 (1951), s. 172—174.

Pwt 10, 15 po dzień dzisiejszy: „...a jednak z samymi ojcami twoimi związał się (hebr. *haszaq*) przez miłość do nich (hebr. *le 'ahabah 'otam*) i wybrał ich potomstwo, was samych po nich ze wszystkich narodów ziemi, jako i w obecnym czasie (hebr. *hajjom hazzeh*)“.

Postanowienie zaś tego wybraństwa Izraela powziął Jahwe już na początku dziejów ludzkości. Oto odnośne słowa Pwt 32, 8a zawarte w pożegnalnej mowie Mojżesza:

„Gdy Najwyższy rozdzielał narody,
gdy rozprószył synów Adama,
To wyznaczył granice narodom,
Częścią Jahwe jest lud jego Jakub,
dziedzictwem Jahwe jest Izrael“.

To zaś wybraństwo Izraela przez Jahwe było łaską Bożą, na którą sobie Izrael niczym nie zasłużył, co tak wyraża autor deuteronomiczny: „Jeśli Jahwe związał się (hebr. *haszaq*) z wami (tj. Izraelitami) i wybrał was (*wajjbehar*), to nie dlatego, że byliście największym ze wszystkich narodów (hebr. *lo'merubekem mikkol ha'ammim*), gdyż wy jesteście najmniejszym narodem“ (hebr. *hameat mikkol ha'ammim*).

Końcowe błogosławieństwa i przekleństwa w Pwt 29, 8—27 uczą, że samo wybraństwo nie uchroni człowieka od kar Bożych a nawet niewoli, jeśli mu nie towarzyszy wierność Bożym przykazaniom.

A zatem w świetle analizy zarówno słowa *bahar*, jak i innych słów pokrewnych oraz w świetle ważniejszych tekstów deuteronomicznych, w których użyte jest słowo *bahar* należy stwierdzić, że wybraństwo Boże jest trwałym postanowieniem Bożym przeznaczenia Izraela do spełnienia jakiegoś zadania w ekonomii zbawienia.¹⁸

2. Czy jednak przedmiotem wybraństwa Bożego był sam tylko Izrael, czy też ten przedmiot stanowiły jakieś poszczególne osoby? Aczkolwiek najczęściej w Piśmie św. jest mowa o wybraństwie przez Boga całego Izraela, jest tu też mowa o poszczególnych osobach. Należy tu przede wszystkim osoba króla, o czym tak czytamy w Pwt 17, 14—15: „Gdy przyjdiesz do ziemi, którą Jahwe da tobie, a biorąc ją w posiadanie, zamieszkaś i powiesz: ustanowię (hebr. *'asimah*) nad sobą króla, jak mają inne narody, to możesz ustanowić (hebr. *tasim*) nad sobą królem tylko takiego, którego wybrał (hebr. *'aszer jibhar*) Jahwe, Bóg twój, i musi to być ktoś z braci twoich, którego ustanowisz królem, bo nie możesz mieć królem cudzoziemca, który nie byłby twoim bratem“. W przytoczonym tzw. prawie królewskim prawodawca odróżnia ustanawianie króla przez lud, a jego wybraństwo przez Jahwe. Wybór pierwszego króla przez Jahwe przedstawia nam 1 Sam 9, 15 nn opisując, jak to Bóg objawił

¹⁸ Pwt 7, 7.

swojemu prorokowi Samuelowi (hebr. *galah*) na dzień przed przyjściem doń Saula, że jego wybrał na wodza ludu swego i że jego winien namaścić, aby wybawił (hebr. *hoszia'*) ów lud od Filistynów. Gdy na drugi dzień Samuel spostrzegł Saula, odezwał się doń Jahwe mówiąc: „Oto ten człowiek, o którym ci mówiłem, to ten ma rządzić moim ludem“ (w. 17). Potem wylał na głowę jego oliwę i powiedział mu, że to „Jahwe pomazał cię na przywódcę swego dziedzictwa (hebr. *nahalto*).¹⁹ Dał mu znak tego wybraństwa przez Jahwe zapowiadając, że napotka w określonym miejscu dwóch mężczyzn, którzy znaleźli zgubione oślice. To samo potwierdza inne opowiadanie o wyborze pierwszego króla Saula w 1 Sam 10, 17—27, gdzie jest to przedstawione w opisie rzucania losów w Micpa, aby się dowiedzieć najpierw, z jakiego pokolenia, z jakiego rodu, a potem, jaka to ma być osoba, którą wybrał Jahwe na króla (w. 24).

Tak samo autor 1 Sam 16, 1—13 zaznacza, że kiedy Jahwe odrzucił Saula za jego niewierność poleceniom Bożym i obwieścił przez Samuela Izraelowi, że: „Nie będzie już królem nad Izraelem“ (1 Sam 15, 26), wówczas znów sam Jahwe wybrał następcę Saula. Wybór ten opisuje niezwykle barwnie autor 1 Sam 16, 1—13. Jahwe polecił udać się Samuelowi do Betlejem i zaprosić Jessego i jego rodzinę do złożenia ofiary. Jesse przedstawia Samuelowi swoich synów od najstarszego do najmłodszego. Samuel każdemu z nich pilnie się przypatrywał, ale przy każdym słyszał głos Jahwe, że to nie ten, którego Jahwe wybrał (hebr. *lo' bahar Jahweh ba'elleh*). Samuel pyta Jessego, czy nie posiada jeszcze jakiegoś syna. Gdy zaś dowiedział się od Jessego, że ma jeszcze jednego syna — Dawida, ale on pasie owce, wówczas Samuel kazał go przywołać. Gdy zaś Samuel zobaczył Dawida, wówczas Jahwe kazał mu namaścić go na króla. Odtąd duch Jahwe wstąpił na Dawida i dopomógł mu zostać królem całego Izraela. Dawid w poczuciu swego wybraństwa dał jednemu ze swoich synów imię Jibhar, tj. *oby* i jego Jahwe wybrał (2 Sam, 5, 5), względnie *oby* i jego rodzina była zawsze wybierana przez Jahwe.²⁰

W 2 Sam 6, 21 szczyci się Dawid swoim wybraństwem przez Jahwe przed swoją żoną Michol, robiącą mu wymówki z powodu tańca przed arką wprowadzoną na Syjon: „Przed Jahwe, który wybrał mnie zamiast Saula ojca twego i zamiast całego domu jego (hebr. *'aszer bahar bi me'abika umikkol beto*) i ustanowił mnie wodzem nad Izraelem, przed Jahwe będę tańczył“.

Takie też było przekonanie ludu izraelskiego, czego dowodem są słowa Chuszaja, przyjaciela Dawida, który zapytany przez Absalona, czy

¹⁹ 1 Sam 10, 1.

²⁰ Por. M. Noth, Die israelitischen Personennamen, Leipzig 1928, s. 209 nn.

przeszedł od Dawida do jego stronników, odpowiedział: „Nie, ale przy nim stoję, bo go Jahwe wybrał, a lud wraz z całym Izraelem jest przy nim“ (Por. 2 Sam, 16, 15—19).

Również kronikarz biblijny dzieli to przekonanie, że i Dawid, i syn jego Salomon byli wybrani przez Jahwe. Czytamy o tym w 2 Krn 28, 4—5: „Jahwe, Bóg Izraela, wybrał mię spośród całego domu Izraela, abym był królem nad Izraelem na zawsze. A pośród wielu synów, których mi dał Jahwe, wybrał Salomona, syna mego, aby zasiadł na tronie królestwa Jahwe nad Izraelem“ — są to słowa włożone w usta Dawida. Również i 1 Krl 8, 20 zaznacza, że Salomon „zasiadł na tronie, jak zapowiedział Jahwe“.

To wybraństwo Boże dotyczyło wszystkich królów judzkich z rodu Dawida, gdyż Salomon w 1 Krl 8, 25 tak się modli do Jahwe podczas poświęcenia świątyni: „Jahwe, Boże Izraela, dotrzyмай słowa twemu słudze, ojcu memu Dawidowi, jak mu przyrzekłeś, mówiąc: »Zawsze będzie twój potomek zasiadał na tronie izraelskim, jeśli tylko twoi potomkowie będą wobec mnie tak postępować, jak ty wobec mnie postępowałeś«“.

Również i w Psalmach jest mowa o wybraństwie Bożym Dawida i jego potomków:

„Przymierze zawarłem z moim wybrańcem (hebr. *behir*)
przysięgłem słudze memu Dawidowi,
ustalić twoje potomstwo na wieki
i tron twój wzmocnić na zawsze“.²¹

Aby zaś nie było wątpliwości, że Zorobabel z rodu Dawida, który powrócił z Babilonii do Jerozolimy na podstawie dekretu Cyrusa jest znów wybrańcem Jahwe, prorok Aggeusz tak o tym uczy: „W tym dniu wyrocznia Jahwe Zastępów — wezmę ja ciebie (hebr. *'eqqachaka*) sługo mój Zorobabelu, synu Szealtielu i ustanawiam cię jako sygnę, bo cię wybrałem (hebr. *baharti*)“²². I wyraz *bahar* i pokrewny mu *laqach* świadczą, że Jahwe przebaczył Izraelowi i jego królom. Po niewoli znów z rodu Dawida wybrał sobie wodza Izraela. W tym potomku Dawida, który odbudował świątynię odżyła wybrana przez Jahwe dynastia Dawida i Salomona. Jest to Dawid i Salomon *redivivus* w jednej osobie (Por. Zach. 6, 9).

Księga Pocięch Izraela (Iz 40 i nn) mówi często nie tylko o Izraelu powracającym z niewoli, jako o swoim wybrańcu (hebr. *bahir*)²², ale i o Słudze Jahwe, którego wybrał²³, czy którego stworzył.²⁴ Przynajmniej tedy w niektórych tekstach Sługa Jahwe oznacza króla mesjańskiego,

²¹ Ps 89, 4. Por. Ps 78, 20.

²² Iz 43, 10; 45, 4; 65, 9. 15. 22.

²³ Iz 41, 8. 9; 44, 1. 2; 45, 4; 48, 12.

²⁴ Iz 43, 1—15; 44, 2; 45, 11; 51, 13 n.

który został wybrany przez Jahwe dla uwolnienia swego ludu z niewoli i zaprowadzenia do ojczyzny.²⁵

Oprócz królów wybrał również Jahwe kapłanów. Wyraźnie to stwierdza Pwt 18, 5, motywując w ten sposób obowiązek Izraelitów składania pierwocin: „Jego bowiem wybrał (hebr. *bahar*) twój Bóg spośród wszystkich pokoleń, aby stał przed Jahwe, twoim Bogiem, pełniąc świętą służbę ku czci imienia Jahwe, on sam i jego synowie po wszystkie dni“. To samo zapatrywanie o wybraństwie kapłanów znajduje się w 1 Sam 2, 28, gdzie Helemu tak rzekł mąż Boży: „Spośród wszystkich pokoleń izraelskich wybrałem go (hebr. *ubahor 'oto*) na kapłanów, aby przychodzili do ołtarza mego dla składania ofiary i kadzidła i aby przede mną przywdziewali efod“.

W późniejszej literaturze kapłańskiej nie tylko kapłani, ale i lewici są wybrani. W 1 Krn 15, 2 czytamy: „Nikt nie może nosić arki, jak tylko lewici, których wybrał (hebr. *bahar*) Jahwe do noszenia arki“.

W 2 Krn 29, 11 tak przemawia król Jozjasz do kapłanów podczas odnawiania przymierza: „Synowie moi, nie bądźcie niedbali, bo wybrał (hebr. *bahar*) was Jahwe, abyście byli jego sługami“. W Lb 16, 5 Mojżesz każe lewicie Korachowi roszczącemu sobie prawa do spełniania funkcji kapłańskich wziąć kadzielnice razem ze wszystkimi swoimi zwolennikami i Aaronem ucząc, że sam Jahwe da poznać kogo wybrał (hebr. *jibhar*). Zaś w Lb 17, 20 jest mowa o tym, że wszystkie pokolenia izraelskie złożyły laski w przybytku zebrania, gdy Mojżesz je pouczył, że „laska męża, którego obrał Jahwe, zakwitnie“.

Powstałe gdzieś po niewoli Psalmy mówią też o wybraństwie takich mężów jak Aaron, Mojżesz i Abraham.²⁶ Ciekawe, że z proroków tylko Abraham²⁷ i Mojżesz są przedstawieni w Piśmie św. jako wybrani i powołani, a inni prorocy są przedstawieni jako powołani, a nie jako wybrani.²⁸ O powołaniu jednak proroków wiemy z ich własnych wypowiedzi²⁹, a o powołaniu innych z opowiadań przekazanych nam przez pisarzy biblijnych.³⁰ W jednym i drugim wypadku Jahwe zwraca się słowami lub przez wizje i słowa z apelem o wykonanie pewnej misji — prorocy przeważnie wymawiają się tej misji³¹, a tylko rzadko godzą się na nią ochoczo.³²

²⁵ Iz 40, 1—4; 43, 16—19; 51, 9. 10; 63, 7—14; por. Ps 66, 5—12; 77, 15—21; 89, 9—11; 103, 6. 7; 136, 10.

²⁶ Ps 105, 26; 106, 23.

²⁷ Rdz 12, 1 i Neh 9, 7.

²⁸ Wj 3, 10 n. i Ps. 106, 23.

²⁹ Iz 6, 1 nn; Jer 1, 7 nn; Ez 3, 1 nn; Pr. Oz 1, 3; 7, 10.

³⁰ 1 Krl 11, 29; 19, 16.

³¹ Am 3, 8; Iz 8, 41; Jer 20, 7 n; Ez 3, 14.

³² Iz 6, 8.

Prorocy otrzymywali z powołaniem uzdolnienie do spełniania zleconej misji z obietnicą pomocy Bożej³³, toteż po przyjęciu zleconej im misji przez Boga są wierni i posłuszni powołaniu bez względu na to, czy im Jahwe każe głosić sąd³⁴ czy zbawienie.³⁵ Powołanie tym tedy różni się od wybraństwa, że gdy wybraństwu można się sprzeciwić, to tego nie można dokonać odnośnie do powołania. Powołanie bowiem tak wstrząsa ludzką istotą, że czyni z niej jakby inną osobę, toteż Bóg zmienia nieraz imię powołanego.³⁶ Fenomen powołania nie może być jak i wybraństwo naturalnie wyjaśniony³⁷, gdyż jest misterium wolnego działania Boga z tym, że przy powołaniu Bożym to działanie jest skuteczne, człowiek oprzeć mu się nie może, zaś przy wybraństwie zachodzi takie działanie, któremu człowiek, czy naród może się oprzeć. Oprócz proroków byli powoływani także sędziowie, jak Gedeon (Sędz 6), Samson (Sędz 13) czy Samuel (1 Sam 3).

A zatem początkowa idea o wybraństwie ludu izraelskiego powoli się specyfikuje do wybraństwa królów, kapłanów, określonych osób. Apokaliptyczna literatura społeczności z Qumran zawężyła wybraństwo do samych sprawiedliwych w Izraelu.³⁸

Przedmiotem wybraństwa Bożego oprócz osób wymienionych było jeszcze miejsce kultu³⁹ oraz miasta Jerozolimy.⁴⁰

3. Z kolei narzuca się pytanie, jak dawna jest w Izraelu idea wybraństwa Bożego i jak się rozwijała?

K. Galling⁴¹ sądzi, że idea wybraństwa łączyła się początkowo z ideą wyjścia z Egiptu i przymierza synajskiego i dopiero w Księdze Powtórzonego Prawa połączyła się z ideą obietnic, poczynionych patriarchom izraelskim, gdyż przez tę naukę autor deuteronomiczny chciał zjednoczyć oba królestwa izraelskie, północne i południowe, sięgając do wybraństwa Abrahama, protoplasty wszystkich pokoleń izraelskich.

Za tą opinią ma rzekomo przemawiać literatura prorocza, jak: Amosa, Ozeasza, Micheasza, Izajasza, Jeremiasza, czy nawet Ezechiela.

³³ Jer 1, 9; Ez 3, 1; Mich 3, 8; Wj 3, 12.

³⁴ Am 7, 15; Mich 3, 9.

³⁵ Iz 40, 3 n; 61, 1 por. Ag. 2, 5 n. Zach 2, 2.

³⁶ Rdz 17, 1; 32, 29 por. Iz 62, 2.

³⁷ Por. G. Quell, *Wahre und falsche Prophetie*, Beiträge zur Forderung christlicher Theologie 46, 1. 1952; W. Wolf, *Hauptprobleme der alttest. Prophetie*, Ev. Th. 15 (1955), s. 416—462.

³⁸ Dn 12, 1; i Hen 93, 2; 1 Q 4, 22.

³⁹ Pwt 12, 5. 11. 14. 18. 21. 26; 15, 20; 16, 2. 6. 7. 11. 15. 16; 17, 8; Joz 9, 22; 2 Krl 21, 7; 23, 27; Neh 1, 9; 2 Krn 9, 5. 6. 34. 38.

⁴⁰ 1 Krl 8, 16. 44. 48; 11, 33, 32. 36; 14, 21.

⁴¹ K. Galling, *Die Erwählungstraditionem Israels*, BZAW 48 (1928).

Bezpodstawne jest powoływanie się na wypowiedź Amosa, 2, 10:

„Ja to wyprowadziłem was z Egiptu,
wiodłem przez pustynię przez lat czterdzieści,
byście posiadli ziemię Amorytów“.

Nie jest tu bowiem zaznaczone, aby wybawienie Izraela z Egiptu było początkiem wybraństwa. Mogło ono jedynie być jednym z ważniejszych ogniw tej Bożej łaski.

Tak samo należy rozumieć wypowiedź proroka Ozeasza (12, 10): „Jam jest Jahwe, twój Bóg od ziemi egipskiej“. Prorok, chcąc wykazać Izraelowi miłość Jahwe ku całemu narodowi, zwraca uwagę na wybawienie z Egiptu, gdyż wtedy Izrael wystąpił jako naród wybrany, tj. jako syn pierworodny, który nosił go na ramionach jak dzieci i uczył chodzić drogami Bożych przykazań.

Jeszcze lepiej uwydatnia się to w skardze Micheasza na naród izraelski, na jego niewdzięczność za przypominane dobrodziejstwa (6, 3—4):

„Ludu mój, ludu, cóżem ci uczynił?
W czym się uprzykrzyłem, odpowiedz mi.
Otom cię wywiódł z ziemi egipskiej,
z domu niewoli wybawiłem cię.
I posłałem przed obliczem twoim
Mojżesza i Aarona i Miriam“.

Jest to jedynie wzmianka, że wybawienie z Egiptu Izraela było jednym z największych objawów okazanych narodowi izraelskiemu u progu jego bytu narodowego.

Izajasz ma tylko jedną aluzję do wyjścia z Egiptu (10, 26), ale i on również wcale nie łączy tego wyjścia z początkiem wybraństwa Izraela.

Nawet Jeremiasz w zapowiedzi nowego przymierza wspomina przymierze stare, jakie zawarł z Izraelem, kiedy wyprowadził go z Egiptu (31, 32), ale jednak nie uczy, aby to przymierze było początkiem wybraństwa Izraela. Wie bowiem, że to związanie Izraela z Jahwe nastąpiło w czasach patriarchów, kiedy to zobowiązał się dać im w posiadanie ziemię płynącą mlekiem i miodem (11, 5).

A już wyraźnie najstarsza część Pięcioksięgu zwana J (= ahwistyczna) wskazuje, że wybraństwo Boże Izraela początkami swymi sięga czasów patriarchów izraelskich. Zawiera ona nie tylko opowiadanie o powołaniu Abrahama i wyprowadzeniu go z Ur, jak również i o obietnicy, uczynionej jemu i jego potomstwu, że będzie go otaczał szczególniejszą opieką (Rdz 12, 4) i odda mu ziemię Kanaan (12, 7. 9). Później Jahwe zapowiadając Mojżeszowi, że odda Izraelowi ziemię Kanaan, utożsamia się z Bogiem ojców, Bogiem Abrahama, Izaaka i Jakuba (Wj 3, 16). A zatem dla J nie ma kwestii ciągłości idei wybraństwa Bożego. Takie

samo jest zapatrywanie nieco młodszej tradycji E (= lohistycznej) w Pięcioksięgu. I tutaj Elohim tak samo opiekuje się rodziną Abrahama, jak się opiekuje od czasów Mojżesza całym narodem izraelskim.

Na to pochodzenie idei wybraństwa z czasów patriarchów wskazuje staroizraelskie *Credo*, odmawiane według świadectwa Pwt 26, 5b—10 podczas składania pierwocin: „Mój ojciec był wędrującym Aramejczykiem, który zstąpił do Egiptu, gdzie przebywał, a tam przyszło tylko kilka osób, ale staliśmy się narodem wielkim, możnym, i licznym. A Egipcjanie czynili nam zło, prześladowali nas i na nas nałożyli jarzmo niewoli. Wówczas wołaliśmy do Jahwe, Boga naszych ojców, a Jahwe wysłuchał naszego głosu i wejrzał na nasz ucisk, na nasze prześladowanie i na nasze uciężenie. I wywiódł nas Jahwe z Egiptu ręką silną i ramieniem wyciągniętym wśród wielkiego przerażenia, znaków i cudów. Potem przywiódł nas na to miejsce i dał tę ziemię mlekiem i miodem płynącą. A oto przynoszę pierwsze owoce tej ziemi, którą nam dał Jahwe“.

Jest w tym *Credo*, uchodzącym za dokument bardzo dawny ⁴², połączenie historii patriarchów z historią Mojżesza. A zatem należy przyjąć, że idea wybraństwa w Izraelu sięga czasów patriarchów. W dziejach patriarchów Bóg nieraz krzyżuje naturalny bieg rzeczy, aby przeprowadzić swe plany. Nie Ismael, Ezaw, Ruben uczestniczą w przyrzeczonej Abrahamowi błogosławieństwie, ale ten, którego Bóg wskazał, że to jego wybraniec. Tak było z Izaakiem (Rdz 21, 12), Jakubem i Judą. Cała Księga Rodzaju opisuje realizację Bożych zamiarów. W Księdze tej jest wciąż mowa o wybraństwie jednych, a o odrzuceniu drugich. Występuje to jako refren Bożych zapowiedzi. I tak Noe po wytrzeźwieniu z upicia się winem i po dowiedzeniu się, że Cham wyśmiewał się z nagości jego, mówi: „Niechaj będzie przeklęty Kanaan. Niech będzie sługą swych braci, a niech będzie błogosławiony Jahwe, Bóg Sema“ (Rdz 9, 25—26). Wybranemu Abrahamowi i Izaakowi oraz Jakubowi zapowiada Bóg, że sprowadzą oni błogosławieństwo na swe otoczenie.⁴³

4. Wybraństwo Boże było zawsze pojmowane w Piśmie św. jako specjalna powinność.⁴³ Wybrany przez Jahwe naród czy też jego reprezentanci winni mu specjalnie służyć. Tak pojmowano już wybraństwo od najdawniejszych czasów. W starym opowiadaniu o odnowieniu przymierza w Sychem, Jahwe tak przemówił do całego Izraela: „Po drugiej stronie rzeki mieszkali ojcowie nasi od starodawnych czasów. Terach, ojciec Abrahama i Nachora, którzy służyli bogom cudzym, lecz ja wziąłem (hebr. *laqachti*) ojca waszego Abrahama i przeprowadziłem go przez całą ziemię

⁴² G. von Rad, *Das formgeschichtliche Problem des Hexateuchs*, BWANT, 78, 1938 = *Gesammelte Studien zum AT*. München 1956, s. 9—86.

⁴³ Rdz 12, 3; 22, 18; 26, 4; 28, 14.

i rozmnożyłem ród jego. Gdyby jednak nie podobało się wam służyć Jahwe, to wybierzcie (hebr. *baharu*) dziś, komu służyć chcecie“ (Joz 24, 2b. 3. 25).⁴⁴ Jak Jahwe okazał swą miłość przez wybór Izraela, tak znów Izrael winien okazać swą wdzięczność przez wybór Jahwe.

Wybraństwo, to specjalna odpowiedzialność, jak to podkreśla prorok Amos: „Dlatego, że was poznałem spośród wszystkich narodów ziemi, dlatego też was nawiedzę ciężiej od wszystkich narodów ziemi“. A zatem nie panowanie, ani wynoszenie oznacza Boże wybraństwo, ale szczególniejszą służbę Bogu. Toteż prorocy raz po raz muszą występować przeciw błędnym zapatrywaniom na wybraństwo, jako na zabezpieczenie narodu od jakichkolwiek nieszczęść, bo „z nami jest Bóg“ (Iz 8, 10), bo jesteśmy „pierwszym narodem“ (Am 6, 1) i karzą powtarzanie lekkomyślne usypiających słów: „Nieszczęście nie przyjdzie na nas“ (Mich 3, 11 por. Am 5, 14. 18; Iz 28, 14; Jer 14, 13; 23, 17). A zatem samo wybraństwo nie może być gwarancją bezpieczeństwa, ani też podstawą do lekceważenia zapowiedzianej kary. Grzech bowiem jest tym cięższy, im grzeszący doznał większej łaski Bożej. Toteż Micheasz (3, 11) głosi swemu narodowi szczególniejszą karę: „Syjon, jako pole zaorane będzie, a Jerozalem rumowiskiem, a góra święta szczytem zakwaszonym“. Podobnie zapowiedział prorok Jeremiasz i został nawet za tę zapowiedź skazany na śmierć (Jer 26, 6. 9. 11). Jeśli zaś później go ulaskawiono, to tylko dlatego, że podobną zapowiedź ogłosił już prorok Micheasz (Jer 26, 18).

5. Jak w księgach Starego, tak i w księgach Nowego Testamentu idea wybraństwa odgrywa rolę centralną.

I tak w ewangeliiach synoptycznych Jezus wybiera ze swych uczniów dwunastu apostołów (Łk 6, 13 gr. *eklexamenos ap' auton dodeka*). Oprócz apostołów wybranymi są też ci, według Mk 13, 20, którzy uwierzyli w Chrystusa i ze względu na nich skróci Bóg ostatnie udręki Izraela: „Gdyby Pan nie skrócił tych dni, żaden człowiek nie byłby ocalony, lecz ze względu na wybranych, których wybrał (gr. *dia tous eklektous hous exelexato*) skrócił te dni“.

W ewangelii Jana też jest często mowa o wybraństwie apostołów przez Jezusa. I tak w 6, 70 pyta Jezus apostołów: „Czyż ja was wszystkich dwunastu nie wybrałem (gr. *ouk ego hymas tous dodeka exelexamen*), jednak jeden z was jest diabłem“.

Jak w nauce starotestamentowej tak i w nauce nowotestamentowej można być niewiernym łasce wybraństwa i można stać się z apostoła sza-

⁴⁴ Jak słowo hebrajskie *bahar* łączy się często przyimkiem *be*, tak odpowiednik grecki tego słowa *eklegomai* łączy się w LXX z przyimkiem *ek* (1 Krl 13, 2 B; 1 Krn 19, 10). Rzadko samo słowo *eklegomai* łączy się z samym rzeczownikiem w 2 przypadku (np. 1 Mach 11, 23).

tanem, który sprzeciwia się swemu wybraństwu. Obowiązkiem wybranych jest wierność: „Nie wyście mnie obrali, ale ja was wybrałem i ustanowiłem was, abyście szli i owoc przynosili, owoc trwały“ (tamże, 15, 16). Jakkolwiek wybierającym jest Chrystus⁴⁵, to jednak i w Nowym Testamencie od Ojca pochodzi łaska wybraństwa jak i inne łaski: „Powiedziałem — uczy Jezus — że nikt nie może przyjść do mnie, jeśli mu to nie było dane przez Ojca (gr. *dedomenon ek tou patros*).⁴⁶ Nawet wybraństwo zdrajcy Judasza jest uzależnione od woli Ojca wyrażonej w Ps 41, 10.

Nie inna też jest nauka Dziejów Apostolskich. Zebrana w Jerozolimie w Wieczerniku społeczność wiernych, licząca około 120 osób, modli się, aby Pan wskazał, którego z dwóch świadków życia Jezusa wybrał (1, 20), aby zajął miejsce w kolegium apostoelskim, opróżnionym przez śmierć zdrajcy Judasza. W tejże samej księdze (9, 15) Pan mówi do Ananiasza o Pawle, że jest on naczyniem wybranym (gr. *hoti skyos ekloges estin moi houtos*). Rzeczownik grecki *ekloges* jest hebraizmem użytym tutaj zamiast przymiotnika *eklektos*, tj. (naczynie) wybrane zamiast wybraństwa. Paweł jest tu przedstawiony jako wybrany przez Boga do wypełnienia apostoelskiego zadania przed narodami, królami i synami Izraela.

Może najdokładniej uwydatnił św. Paweł w swoich listach paralełę wybraństwa w Starym i Nowym Testamencie. Używa on pięć razy wyrazu *ekloge* o Izraelu, jak i chrześcijanach. W pierwszym znaczeniu używa tego wyrazu w liście do Rzymian (11, 28): „...co do ewangelii (dom. Żydzi) nieprzyjaciółmi są ze względu na was, zaś co do wybraństwa (gr. *kata ten eklogen*) są ze względu na nas umiłowani“. O chrześcijanach używa zaś Apostoł tego wyrazu w 1 Tes 1, 4: „A to wiemy dobrze, bracia przez Boga umiłowani, że należycie do jego wybranych (gr. *ten eklogen hymon*)“. Wybraństwo Izraela dokonało się w czasach Izaaka, kiedy Rebeka usłyszała głos zapowiadający władzę młodszego nad starszym i jako to wyraził Malachiasz: „Jakuba umiłowalem, a Ezawa miałem w nienawiści. A to przydarzyło się, aby przez Boga ostać się mogło w wolnym wyborze powzięte postanowienie, które nie zależy od uczynków, lecz jedynie od Tego, który daje wybór“ (gr. *hina he kat'eklogen prothesis tou theou mene*).⁴⁷ Przez odrzucenie Chrystusa przez Żydów „Izrael nie osiągnął celu, do którego dążył, ale jedynie wybrani dopięli celu“ (gr. *he de ekloge epetychen*).⁴⁸

A zatem pozostała reszta (gr. *leima*) według nauki św. Pawła wybrana została przez łaskę (Rz 11, 5). Zgodnie z nauką Starego Testamentu

⁴⁵ Por. J 6, 70; 13, 18; 15, 16. 19.

⁴⁶ J 6, 65.

⁴⁷ Rz 9, 11.

⁴⁸ Rz 11, 7.

i św. Paweł uczy w 1 Kor 1, 27—29, że wybraństwo jest łaską Bożą niezasłużoną: „Nie to, co światu wydaje się głupie, wybrał (gr. *exelexato*) Bóg, aby zawstydzić co mocne, to, co światu wydaje się nisko urodzone i pogardy godne, owszem, co za nic uchodzi, wybrał Bóg, aby w nicość obrócić to, co jest, aby żadne stworzenie nie chełpiło się przed Bogiem“. Trzy razy występujące w tym zdaniu wybrał (gr. *exelexato*) podkreśla łaskawość wyboru Bożego. Apostoł narodów uczy, że nowa społeczność w swej skromnej formie odpowiada Bożym zamiarom. Chciał on przez to okazać, że Bóg zdoła wielkie cele osiągnąć przez nieudolne środki, wsparte Jego łaską.

Również i książę Apostołów, św. Piotr, wspomina o wybraństwie wiernych, upominając ich wzorem proroków starotestamentowych do wierności swemu wybraństwu i jego siostrzycy powołaniu i współpracy z tymi łaskami Bożymi: „Toteż starajcie się, bracia, przez dobre uczynki utrwalić swe powołanie i w y b r a ń s t w o“ (2 Pt 1, 10).

Jak tedy idea wybraństwa w Starym Testamencie wyodrębniła Izraela od wszystkich narodów, tak też i idea wybraństwa nowego Izraela, chrześcijaństwa, wyodrębni go od wyznawców wszystkich innych religii świata.

Wybraństwo to nie tylko znak i przywilej, ale przede wszystkim obowiązek wierności Bogu.

ZUSAMMEN FASSUNG

Die Idee der Auserwählung Gottes ist allen Schriften sowohl des AT als auch des NT eigen und gehört insofern zu den Kernwahrheiten der Bibel schlechthin. Der Auserwählungsgedanke wurde schon wach vor dem Entstehen des Volkes Israel und durchdringt bereits seine älteste Geschichte. Er wird in mannigfaltiger Weise zum Ausdruck gebracht, sei es in der Zeit der Macht und Siege Israels, sei es in seiner Not und Ohnmacht.

Die vorliegende Studie, welche die Problematik der Auserwählung im AT aufgreift, geht von der Erklärung der diebenzöglich herrschenden Begriffe aus. Den klassischen Ausdruck bietet das Wort „bahar“ und seine griechischen fast gleichbedeutenden Wörter, z. B.; „eklegesthaj“ oder auch „exairesthaj“. Die diesem Wortfeld angehörigen Termini meinen die Auserwählung und deuten sie als eine nicht näher bekannte Bestimmung Gottes, die den Menschen angeht, den Gott zu seinem Werkzeug erkoren hat, um seinem Heilsplan in der Geschichte zu verwirklichen.

Die nächsten Erwägungen des Verfassers betreffen den Gegenstand der Auserwählung. Anfangs war dies das Volk Israel selbst, allgemein gedacht. Dann allmählich wird der Auserwählungsgedanke näher bestimmt. Auserwählt waren Könige, Priester und die Hauptpersonem der Geschichte Israels wie Abraham, Moses und Aaron. Die Propheten wurden weniger auserwählt als berufen. Dieser Berufung kann man nicht widerstehen, was jedoch im Falle der Auserwählung möglich war.

Weitenhin wird im Aufsatz auf die Frage der Entstehung der Auserwählungsidee eingegangen. Wenn man bisher in der atl. Forschung zu Tage brachte, dass diese Idee

der Erlösung und Heiles die ältere wäre (so z.B. Galling), so wird hier versucht den Beweis dafür zu liefern, dass eben die Erwählungsidee den zeitlichen Vorrang habe. Sie findet bereits ihren Ausdruck in den Erzählungen der Patriarchen. Dt 26. 5b — 10 — ein uralter Text — der das erstmalige Credo Israels mit sich trägt, bindet ja die Auserwählung mit dem Stammvater Abraham.

Auserwählung hat eigentlich nichts mit Ehre und Würde zu tun. Auserwählung bedeutet Verantwortung und Aufgabe. Das NT hat diesen atl. Denken übernommen und bewegt sich in diesem Gedenkenkreis. Das „Neue Israel“ bilden nun die Christen. Auserwählt sind vor allem die Apostel. Sie sind zum Grundstein für das neue Gottesvolk bestimmt. So bedeutet auch im NT Auserwählung Pflicht, die bindet und volle persönliche Verantwortung fordert. Wer auserwählt wurde und sich dessen bewusst ist, weiss darüber, dass er Gottes Heilsplan erfüllen soll. Gott hat ihn dazu bestimmt.

So wie Israel gewählt wurde und kein anderes Volk, um Gott zu dienen, so wurden auch die Christen vor und neben anderen bevorzugt und auserwählt. Ihre Bestimmung liegt aber darin zu tun was Gott fordert.